

**Predrag Piper i
Milorad Radovanović (ur.)**

**LINGVISTIKA
MILKE IVIĆ**

**Beograd
2008**

Sofija Miloradović

U NAUČNOJ KRITICI

Naučna kritika je preko potreban i značajan vid naučnog, ali i kulturološkog saobraćanja. Deskripcija i selektovanje vrednosti jesu postulati na kojima ona počiva. O autoru naučnog dela, međutim, retko se govori u kritičkim prikazima. Ipak, u prikazima autorskih dela Milke Ivić, njene kolege i učenici najčešće nisu mogli a da ne progovore i o samom autoru, znajući i osećajući da je svako od tih dela bilo svojevrsni postament za dalje jezičke poduhvate.

Zamišljeno je da ovaj tekst bude neka vrsta svedenog pregleda kritičkih prikaza o autorskim delima Milke Ivić.¹

---

¹ Pokušaj sagledavanja dela Milke Ivić u naučnoj kritici učinjen je na osnovu podataka sa tri bibliotečka veb-sajta: Narodna biblioteka Srbije (www.nbs.bg.ac.yu Kobson servisi), evropske biblioteke (www.theuropeanlibrary.org/portal/index.html Catalogue) i Kongresna biblioteka u Vašingtonu (Library of Congress <http://catalog.loc.gov/>). Veliku pomoć u prikupljanju podataka pružile su mi kolegice iz Biblioteke SANU – Gordana Radojčić-Kostić i Ljubinka Vasić. Zahvaljujući kolegama iz inostranstva, posebno saradnicima na projektu *Opšteslovenskog lingvističkog atlasa*, došla sam do recenzija pojedinih monografija Milke Ivić do kojih nisam mogla doći u Srbiji, te ovde pominjem njihova imena: Jadwiga Waniakowa, L'ubor Králik, Adrian Barentsen, Uwe Hinrichs, Robert Greenberg, Vera Smole, Amela Šehović,

Milka Ivić predstavlja jedan od najbriljantnijih umova srpske lingvistike, čiji stvaralački opus, prema nepodeljenom mišljenju naučne javnosti, zauzima značajno mesto u slavističkoj i svetskoj lingvističkoj baštini.

* * *

Tačno je pedeset godina prošlo između prvog i poslednjeg pominjanja monografija Milke Ivić u okvirima naučne kritike. A. M. Šenker je već u zimu 1957. godine u eminentnoj lingvističkoj reviji *The Slavic and East European Journal* zabeležio da je pod rukovodstvom prof. Belića napravljen "excellent work (...) on historical syntax" (Šenker 1957, 276), apostrofirajući *Značenja srpskohrvatskog instrumentalna i njihov razvoj*, autora Milke Ivić. Pedeset godina kasnije, Marina Spasojević, istraživač pripravnik u Institutu za srpski jezik SANU, napisala je prikaz poslednje izašle, šeste knjige lingvističkih ogleada – *Jezik o nama*, koji je objavljen u *Slavistici* za 2007. godinu: "Ova knjiga, kao i prethodne, predstavlja lep doprinos srpskoj lingvistici, što se vidi i po izabranim temama, i po primenjenom

Mira Menac-Mihalić. Ništa manje nisu bile predusretljive ni moje srpske kolege – D. Gortan-Premk, V. Polovina, J. Grković-Mejdžor, I. Antičić, M. Spasojević, S. Tanasić, A. Loma, A. Milanović i S. Stanković. Posebno ističem da je kolega Motoki Nomači iz Tokija pomogao da po prvi put do srpskih čitalaca stignu podaci o tekstovima napisanim povodom boravka Milke Ivić kao gostujućeg predavača u Japanu, kao i prevod predgovora japanskom izdanju *Pravaca u lingvistici*, a tekst *Miruka Ivitchi kyoju ni tsuite (On Professor Milka Ivić)*, iz pera prof. Š. Hatorija, preveo je kolega Dalibor Kličković, japanolog sa Filološkog fakulteta u Beogradu.

pristupu, ali i po prepoznatljivom načinu na koji Milka Ivić 'problem' ume da obradi. Ostaje nam da se nadamo i iščekujemo da će nas uskoro obradovati sedmom knjigom lingvističkih ogleada" (Spasojević 2007, 406).

Nešto više od četvrtine dostupnih prikaza (recenzija), tj. njih petnaestak, čine oni koji su izašli iz pera inostranih lingvista – prevashodno sa engleskog govornog područja (USA i UK) i iz Poljske, pa potom iz Slovačke, Rusije, Bugarske, Japana i Nemačke. Dakako, o autorskim delima Milke Ivić pisali su i lingvisti iz Slovenije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Makedonije, u ondašnje vreme – iz republika u sastavu zajedničke, jugoslovenske države. Nesporno je da su *Pravci u lingvistici* bili pravovremeno uočeni u stranoj naučnoj javnosti kao delo koje popunjava "jednu osetnu prazninu", bez strahovanja što će biti udahnut njegov "sveži dah modernog doba" i sa svešću da će konstruktivne kritičke primedbe samo doprineti cizeliranju jednog značajnog i vrednog dela, te su stoga i prikazi *Pravaca* (i njihovog prvog i njihovog drugog izdanja) bili brojniji u inostranstvu nego u zemlji. U spisku korišćene literature o delu Milke Ivić nalazi se petnaestak naučnih kritika *Pravaca*, dok *Lingvistički ogleadi*, odnosno – čak šest knjiga različitih lingvističkih ogleada, "nose" više od trećine sakupljenih prikaza i osvrtu koji se odnose na naučno delo Milke Ivić, ali je tu u znatno manjoj meri prisutna strana naučna kritika, pre svega zbog izbora tema i korišćenog materijala.

Možda najmanje važna u kontekstu naše teme, ali nika-ko nevažna u kontekstu danas prevladajućih elektronskih medija, prevashodno Interneta, jeste činjenica da se ime Milke Ivić nalazi na *Listi značajnih ličnosti u Srbiji*, postavljenoj na sajtu Wikipedia, The Free Encyclopedia, pod Scientists & Inventors, Category: Serbian scientists.

I

Godine 1954, u izdanju Srpske akademije nauka (Posebna izdanja, knj. CCXXVII) i Instituta za srpski jezik (knj. 2) pojavila se monografija *Značenja srpskohrvatskog instrumentalna i njihov razvoj (sintaksičko-semantička studija)*, autora Milke Ivić. Ova knjiga je postala više nego korisna u proteklih pedeset godina – postala je dragocena. Generacije slavista stasavale su iščitavajući njene stranice i učeći kojim pravcima treba ići kada se razmišlja o nekom lingvističkom problemu – ma sa kog jezičkog nivoa on bio. Da su izuzetno pohvalne reči A. Belića i M. Pavlovića o monografiji mlade autorke bile u potpunosti utemeljene potvrdilo je i to što su u nastupajućem vremenu njen pouzdan i višestruko inspirativan trag sledile na izvestan način, budući da je reč o sinhronijskim opisima književnog jezika, studije o genitivu (K. Feleška), akuzativu (D. Gortan-Premk i N. Arsenijević) i lokativu (T. Batistić).

Белућ 1955-1956, 288-289

M. Ivić dobar je i samostalan ispitivač. Ona lako ulazi u sintaksičke probleme i u njima pronalazi ono što je bitno. Ona, braneci svoje mišljenje, diskutuje sa Miklošičem, Potebnjom, Brugmanom i Delbrikom iznoseći često s uspehom svoja tumačenja prema njihovim. (...) Moramo biti zahvalni M. Ivić za ono što je učinila, sa mnogo dobroga razumevanja i same stvari i opšte njene problematike, i sa mnogo prirodnog smisla za sintaksička pitanja.

Павловић 1957, 194

Dakle, uz savesnu i psihološko jezički jasno datu analizu primera, M. Ivić, sa punim shvatanjem problematike, daje istorisku sliku procesa koji je doveo do današnjih od-

nosa u varijetetima značenja instrumentalna. To je već dovoljno da bi se njena knjiga smatrala vrlo korisnim prilogom proučavanju sintakse oblika srpskohrvatskog jezika. Međutim ona je i nešto više. Treba se zapitati: šta je novo za sintaksu srpskog ili hrvatskog jezika u ovom radu, ali i na šta novo u opštoj lingvistici ukazuje materijal ovoga naučnog rada.

Pedeset godina kasnije, 2005. godine, objavljen je u *Zborniku Matice srpske za slavistiku* tekst japanskog slaviste Motoki Nomačija, u kome on žali zbog nepostojanja plana za ponovno izdavanje ovog bibliografskog rariteta (Номачија 2005, 217). I upravo je na inicijativu M. Nomačija, a zahvaljujući zalaganju Beogradske knjige, SANU i Instituta za srpski jezik SANU, došlo do ponovnog izdavanja *Instrumentala* u vidu fototipije.

II

Naučne kritike knjige *Pravci u lingvistici* (Državna založba Slovenije, Ljubljana 1963) uglavnom se odnose na prvo izdanje, i to na engleski prevod ovoga dela – Milka Ivić, *Trends in linguistics* (Translated by Muriel Heppell), *Janua Linguarum Series Minor*, 42, Mouton & Co., The Hague-London-Paris, 1965, 260 pp. O narednim izdanjima *Pravaca* pisali su i naši i strani lingvisti, dok su za deveto dopunjeno izdanje pribavljena samo dva domaća prikaza.

Svakako, radoznali istraživački duh Milke Ivić i njena potreba za punom obaveštenošću o novim strujanjima na svetskoj opštelingvističkoj sceni, te za sistematičnošću, doveli su do toga da je svako naredno izdanje *Pravaca* postajalo sve pouzdaniji vodič "kroz svetsku lingvističku misao".

Milka Ivić je uvek imala sluha za valjane i dobronamerne kritičke primedbe, naučno-kritički pristupi delovali su na nju podsticajno, te je svako od tih izdanja bivalo ne samo sadržajnije nego i kvalitetnije od prethodnog.

Već 1966. godine pojavio se kritički osvrt Del Hajmza na *Pravce u lingvistici*. Čuveni američki antropolog, odavno poznat kod nas kao autor *Etnografije komunikacije*, istakao je naročito didaktičku vrednost ove knjige, osvrnuvši se i na njeno korektno predstavljanje antropološke lingvistike.

Dell Hymes 1966, 1310-1311

The portions devoted to American and anthropological linguistics are on the whole quite good. There does seem a puzzling implication that the heterogeneous immigrant population favored anthropological linguistics in Amerika through interest in translation (p. 165), but contact with American Indian languages and Sapir's role are correctly stressed.

Japanski lingvista Š. Hatori, na čiji poziv je M. Ivić i stigla kao gostujući profesor u Tokio, napisao je predgovor za japansko izdanje *Pravaca u lingvistici*. Ističući naučnu zrelost M. Ivić i njeno neobično bogato poznavanje stranih jezika, zamerajući joj poneki subjektivan stav u odnosu na pojedine lingvističke škole ili nekog njihovog predstavnika, ali pokazujući razumevanje i za takve momente jer "svaki čovek ima svoj pogled na svet", Š. Hatori je zapisao da se japanskom prevodu ove knjige "od srca raduje", jer je reč o "istoriji lingvističkih teorija, napisanoj sa sveobuhvatne tačke gledišta".

A. G. Belova smatra, poredeći Malmbergovo delo *Les nouvelles tendances de la linguistique*, objavljeno 1966. godine, i *Pravce u lingvistici*, Milke Ivić, da drugo prika-

zano delo "более подробно освещает состояние работ и исследований в славянском и советском языкознании" (Белова 1970, 118).

U *Kratkoj istoriji lingvistike* (Nerlich 1995) pominje se knjiga *Trends in Linguistics* (The Hague: Mouton, 1965), autora Milke Ivić, kao jedno od pionirskih dela, uz naslove kao što su: Hans Arens - *Sprachwissenschaft* (Freiburg, Karl Albert, 1955), Maurice Leroy - *Les grands courants de la linguistique moderne* (Univ. Press Bruxelles, 1963), Noam Chomsky - *Cartesian Linguistics* (MIT, 1966).

Kao velika dragocenost *Pravaca* redovno je istican bogata literatura na kraju svakog poglavlja, kao i detaljne napomene, što je od izvanrednog značaja i za stručnjake i za početnike.

Neizbalansirano pojedinih delova vezanih za, uglavnom, tradicionalne lingvističke pravce i teorije, bila je primedba koja se najčešće čula u vezi s prvim izdanjem *Pravaca*. Opet, D. Brozović je zapisao sledeće: "Autorica je idejni razvoj lingvistike prikazala kritički, polazeći od vlastitih koncepcija i ocjena i artikulirajući građu u okvirima vlastitih shvaćanja i svoje lične sistematike. Naravno, nitko nije u stanju udubiti se s podjednakim intenzitetom u sve oblasti te preopsežne materije, i zato je razumljivo da su morali nastati stanoviti nerazmjeri i u kvantiteti pažnje i u kvaliteti obrade" (Brozović 1964-1965, 123). Takođe, poneki od kritičara zamerili su M. Ivić zbog određenih generalizacija ili simplifikacija vezanih za lingvističke pravce 20. veka, uglavnom za strukturalizam (Lyons 1969, 230 i 232; Meier/Flegel 1970, 98). Međutim, zaključna razmatranja u svim stranim recenzijama mogu se svesti na reči nemačkog koautorskog stava da ova knjiga predstavlja "einen wertvollen Beitrag zur historischen Systematisierung der Linguistik" (Meier/Flegel 1970, 99).

Jugoslovenska stručna javnost ponajmanje je i ponajslabije bila upoznata s modernim lingvističkim pravcima, te su domaći prikazivači pokazali puno razumevanje za to što je M. Ivić tim pravcima posvetila najviše pažnje. Iscrpan prikaz prvog izdanja *Pravaca* dali su D. Brozović i, posebno (na čak osam strana), R. Bugarski. Brozović je svoj prikaz otpočeo rečima da nije lako "ocjenjivati djelo koje je prvo svoje vrsti".

Brozović 1964-1965, 124

Štedeći prostor neću se zadržavati hvaleći pojedinosti i cjelinu, previše bi riječi tražilo isticanje svih uspelih tumačenja, smionih rješenja, duhovitih karakterizacija, ocjena i sinteza, umnih sagledavanja budućih perspektiva. Svjetska je kritika rekla već mnogo pozitivnih atributa, knjiga je zaista velik međunarodni uspjeh srpske i jugoslavenske nauke i još veći dobitak za domaću lingvistiku.

R. Bugarski, navodeći da "knjiga prof. Milke Ivić pripada onim dragocnim delima koja, preskačući decenije nedovoljne obavještenosti, u jedan mah dovode čitaoca na nivo savremenog stanja svetske nauke u svojoj posebnoj oblasti" (Bugarski 1965, 49), "prilaže" nekoliko naslova bogatoj bibliografiji recenzirane knjige, te posebno pohvaljuje navođenje primera iz maternjeg jezika i uspešno izbegnuto "posrbljivanje" međunarodno usvojenih lingvističkih termina.

Bugarski 1965, 52

Valja odmah konstatovati da je knjiga prof. Milke Ivić u mnogo kojem pogledu pravi uzor u svojoj vrsti: po studioznom i savesnom odnosu prema materiji, po doslednosti u naučnoj orijentaciji, po poštovanju analitičke i istorijske činjenice, po smislu za koncizno i jasno izlaganje.

Drugo izdanje *Pravaca u lingvistici* dopunjeno je novim poglavljima "o pojedinim pravcima istraživanja".

Bugarski 1971, 14

Preostaje nam samo da toplo pozdravimo ponovni dolazak u našu sredinu jedne knjige čija je već ostvarena uloga dvojaka, i dvostruko uspešna: misionarska u Jugoslaviji, ambasadorska izvan ove zemlje.

Po pravilu, naglašavana je didaktička vrednost i narednih izdanja *Pravaca*.

Horák 1971, 210

Pri každyom výklade – aj tej najzložitejšej problematiky – vidno, že túto knihu napísal nielen moderne orientovaný lingvista – slavista, ale aj vynikajúci pedagóg.

Treće izdanje *Pravaca* podrobno je prikazao J. Baotić, navodeći sve dopune u odnosu na prethodno izdanje (proširivanje poglavlja, prestrukturiranje starog teksta, upotpunjavanje bibliografije), ističući da je najviše prostora u okviru novih poglavlja posvećeno sociolingvistici (Baotić 1975, 88).

Baotić 1975, 90

Preko pedeset novih lingvističkih pojmova, uz sve podatke koji su pobrojani ili nagovješteni ovim prikazom, čine treće izdanje *Pravaca u lingvistici* knjigom čiju potrebu na stolu ili u biblioteci ne može isključiti postojanje prva dva izdanja.

Predstavljajući četvrto izdanje *Pravaca*, bugarski lingvista L. Laškova napominje da je ono za pedeset procenata uvećano u odnosu na prvo izdanje i izvlači određene zaključke iz ove činjenice.

Лашкова 1979, 54

Това говори за две неща – за една изключителна авторска прецизност и високо чувство за отговорност пред науката, а от друга страна – за това, че при съществуващия бърз и многопосочен развој на лингвистичната теория през последните две десетилетия изследването не губи, а напротив – утврждава своята актуалност и широко приложение в изследователската работа.

Deveto dopunjeno izdanje *Pravaca u lingvistici* predstavlja svojevrsan dokaz da "samo izuzetan istraživački i naučni duh može u toj meri, i sa nesmanjenom strašću, da prati razvoj jedne discipline" (Polovina 2002). V. Polovina usmerava svoju kritičku pažnju i na terminološke pomake u ovom izdanju. Naslućujući pokatkad "naklonost pisca prema određenim teorijama i problemima", Polovina na kraju navodi da su radoznali naučni duh i izuzetno znanje učinili da M. Ivić napravi jednu "kreativnu i važnu sintezu o najbitnijem u lingvistici krajem XX veka" (Polovina 2002). O antičkoj lingvistici u devetom izdanju *Pravaca* pisala je K. Maricki-Gadžanski, navodeći da je M. Ivić u ovoj svojoj knjizi dala "i dosad kod nas najzaokruženiji pregled antičke lingvistike" (Марицки Гађански 2001, 158).

Марицки-Гађански 2001, 159

Skoro je neverovatno kako je Milka Ivić u ovako kratkom obimu izlaganja uspeła da odredi sve glavne momente helenske glotologije, da uoči i ocрта svu sadržinsku šarolikost, da ukaže na osnovne faze i hronologiju raznih učenja i autora.

III

Najveći broj prikaza napisan je povodom izlaska iz štampe prve i druge knjige *Lingvističkih ogleda*, tj. povodom izlaska knjige *Lingvistički ogledi*, objavljene 1983. godine, i knjige *O zelenom konju. Novi lingvistički ogledi*, objavljene 1995. godine. Povodom različitih izdanja *Lingvističkih ogleda* najčešće su se u nas kritičkim prikazima oglašavali S. Tanasić i P. Piper.

U dvama poljskim relevantnim časopisima objavljene su recenzije *Lingvističkih ogleda* iz 1983. godine. Autor prve recenzije je Z. Topolińska (Topolińska 1985), a autor druge – J. Mindak (Mindak 1989). Z. Topolińska navodi da rasprave Milke Ivić, koje se zasnivaju na materijalima srpskohrvatskog jezika, ali i na materijalu iz drugih slovenskih jezika (pa i iz poljskog), donose neku teorijsku i/ili metodološku novost, produbljujući naše znanje i o pojedinačnim jezicima i o jezicima uopšte.

Topolińska 1985, 127

Cechuje ją przejrzyłość i elegancja wykładu, bogactwo uwag skierowanych umownie do odbiorcy-laika, które jednak specjalista czyta z korzyścią i z przyjemnością, cechuje ją czystość metodologiczna i wielość ciekawych uwag teoretycznych.

U drugoj pomenutoj recenziji ističe se, pored ostalog, da je autor ovih tekstova – radoznali i talentovani istraživač, ali i "jako bardzo dobry dydaktyk, przedstawiający swe spostrzeżenia i wykładający racje w sposób bardzo klarowny i uporządkowany" (Mindak 1989, 263).

Prikaz prve knjige *Ogleda* pojavio se i u Bratislavi, u časopisu *Slavica Slovaca* 1987. godine (Ondrejovič 1987).

M. Vujasinović, lingvista iz Zagreba, istakla je u svome kritičkom prikazu da studije objavljene u *Ogledima* "donose i mnoge terminološke i problematske novosti" (Vujasinović 1984-1985, 68), a pre svega je ovu knjigu videla kao podsticaj da se slična pitanja počnu razmatrati i u drugim jezicima. U istom smislu je i zaključak osvrta na *Lingvističke ogledе* – knjigu "nevelikog obima, ali velike specifične težine", autora P. Pipera: "Njom se sintetično zatvara jedan veliki tematski krug u naučnom delu Milke Ivić i istovremeno, što je u toj knjizi dominantno, otvaraju se vidici novih istraživanja" (Piper 1984, 198). U Sarajevu je, u časopisu *Književni jezik*, izašao 1985. opširan prikaz prve knjige *Ogleda*, u kome autor ističe "da je autorica mnogo više nego što je to dosad činjeno afirmisala princip referencijalno/nereferencijalno tumačenje pojava", ali da je poklonjena pažnja i pojavama poput faktivnosti i determinacije, ili odnosu deocelina, što sve doprinosi "potpunijem osvjetljavanju pojedinih jezičkih fenomena" (Танасић 1985, 169). Iste godine u Skoplju je objavljen prikaz S. Stankovića, u kome autor zaključuje sledeće: "Книгата *Лингвистички огледи* претставува голем придонес во проучувањето на општата и на словенската јазична проблематика, а во тие рамки има значење и за македонскиот јазик" (Станковиќ 1985, 121).

Z. Topolinjska oglasila se i povodom druge knjige *Ogleda – O zelenom konju. Novi lingvistički ogledi* – kada je, osvrćući se na svaki od priloga u ovoj knjizi, zapisala da celina tih priloga predstavlja novi karakterističan primer "ručnog rada" M. Ivić, "wiążącej obserwację drobnych na pierwszy rzut oka i często niedocenianych zjawisk na powierzchni tekstu z ich głęboką, pragmatyczną i semantyczną motywacją" (Topolińska 1998, 370).

Više domaćih lingvista objavilo je svoje prikaze ove knjige, koja je posebno zanimanje, ne samo stručne javno-

sti, pobudila svojim delom posvećenim bojama. D. Gortan-Premk ukazuje na jedan važan, no uglavnom neekspliciran, momenat vezan za tekstove koji čine *Nove ogledе*: "Akademik Milka Ivić često se obraća leksikografima sugerišući im, u skladu sa novim saznanjima, i nova i bolja leksikografska rešenja" (Gortan-Premk 1996: 465-469). Pišući povodom knjige *O zelenom konju*, N. Stipčević je u velikoj meri zapravo pisao o "lingvističkoj intuiciji" Milke Ivić.

Смунчевућ 1996, 515

Milka Ivić nije zarobljena ni u jednom teorijskom ćupu. Ona zna ograničenja teorijskog strančarstva. Najbliža je ljubopitljivom duhu Romana Jakobsona, ali ona ne zazire ni od rešenja sociolingvistike, psiholingvistike, kao ni najnovije kognitivne lingvistike. Nije ju zarobio ni toliko primamljivi mentalizam Noama Čomskog, ali ona voli da ispituje jezik i prema njegovim tezama...

"Takvim stilom pisana, i tako sadržajno bogata knjiga ogleda *O zelenom konju*, sigurni smo, predstavljaće ne samo delo važno za našu lingvistiku, već i za široku kulturnu javnost" – zapisala je V. Polovina na kraju prikaza druge knjige *Ogleda* (Polovina 1995, 178), navodeći prethodno i nekoliko osobine pristupa jeziku i metodološkog pristupa savremenim naučnim kretanjima, po kojima ova knjiga predstavlja izuzetno važan doprinos nauci o jeziku. I. Antonić potcrtava da analiza "minucioznih jezičkih detalja" služi Milki Ivić za skretanje pažnje na važne opštelingvističke, teorijske probleme.

Антонић 1998, 174

Stalno je prisutan nauk da je 'perspektiva posmatranja' od presudne važnosti za tumačenje sintaksičko-semantičkih

datosti. Dostignuća logike često su činila pozadinu njenih tumačenja jezičkih pojava, sada se ona poziva i na relevantna tumačenja koja je poslednjih godina ponudila kognitivna lingvistika.

P. Piper, u svome kritičkom osvrtu objavljenom u praškom časopisu *Slavia*, posebno skreće pažnju na to koliko je druga knjiga *Ogleda* "otvorena i podsticajna za naučni dijalog", a da pri tom M. Ivić ponajčešće daje i "sugestije o pravcu u kojem bi rešenje trebalo tražiti" (Piper 1997, 98) kada su u pitanju jezički problemi čije rešavanje tek predstoji. U prikazu S. Tanasića istaknuto je da radovi iz prve celine knjige *O zelenom konju* svedoče o naročitoj složenosti problema "jezičke analize fenomena vezanih za boje", te o jezičkim i kulturološkim naslagama koje su u njihovoj pozadini (Танасић 1995, 295). Činjenicu da samo retki stručnjaci poseduju sposobnost sagledavanja ovih fenomena, oni "koji mogu da ih prate kroz praćenje relevantnih činjenica u različitim kulturama i jezicima" (Isto, 295), istakao je i A. Milanović u svome osvrtu na *Nove lingvističke oglede*, skrećući pažnju na doprinos ove knjige domaćoj etnolingvistici i sociolingvistici (Милановић 1997, 212). U *Zadužbini* je 1995. objavljen tekst B. Brborića o "sabranim i nanovo kontekstualizovanim" tekstovima M. Ivić, štampanim u okviru *Novih lingvističkih ogleda*.

Брборић 1995, 13

Da biste se dodatno obavestili o tome šta jezik može i šta se s njime može, šta se preko njega može saznati o njemu samome i o svetu u nama i oko nas morate čitati Milku Ivić.

Treća knjiga *Lingvističkih ogleda* objavljena je 2000. godine, takođe u Biblioteci XX vek – kao i svi prethodni i pot-

nji *Ogledi*. U četiri poglavlja razvrstani su radovi posvećeni posve različitim jezičkim problemima, od kojih je jedan broj nastao u periodu između 1990. i 1999. godine. S. Tanasić je ovu knjigu prikazao i u *Slavistici* i u elektronskom časopisu *Lingvističke aktuelnosti*, osvetljavajući njene doprinose i različitim jezičkim nivoima i različitim jezičkim disciplinama.

Танасић 2000, 312

Knjiga *Lingvistički ogledi, tri* Milke Ivić nudi nam niz radova u kojima se opisuju jezička fakta koja ranije ili nisu uočavana uopšte ili su uočavana a nedovoljno precizno opisivana. Ona produbljuje i proširuje naša znanja o mnogim jezičkim fenomenima.

U prikazu P. Pipera treće knjige *Lingvističkih ogleda* izdvajaju se, pored ostalog, dva momenta: prepoznatljiviji "naučni rukopis" M. Ivić i uzorna naučna "kratka forma". Prvi momenat se ogleda u "smislu da se iza naizgled sasvim običnih jezičkih činjenica (...) uoči problem koji je bitan za objašnjenje mehanizma funkcionisanja jezika, i da se, zatim, taj problem tako osvetli u teorijskom aparatu savremene lingvistike da se time baca novo svetlo ne samo na dati jezik (...) nego i na teoriju u čijim je okvirima problem rešen" (Пипер 2000, 219).

Samo dve godine kasnije, 2002, M. Ivić je objavila i svoju četvrtu knjigu *Lingvističkih ogleda – Red reči*. U ovim ogledima uglavnom se tretiraju opštelingvistički aspekti pojedinih jezičkih fenomena, ali je završni deo knjige posvećen dvema vodećim ličnostima srpske filologije.

Пунер 2002, 351

Značaj takvih radova kakvi su ovi Milke Ivić o Đuri Daničiću i Aleksandru Beliću (...) nije samo naučni. Takvi radovi

imaju i širu kulturnu vrednost, a imaju i vaspitnu vrednost. Naučne biografije itekako mogu biti vaspitno poučne, pogotovu u vremenima nacionalnog posustajanja.

S. Tanasić je u svojoj kritičkoj oceni ove knjige naveo namanje dva njena doprinosa srpskoj nauci o jeziku, a to su ukazivanje na "nove pristupe u proučavanju srpskih jezičkih pitanja" i približavanje stručnoj javnosti onih tema i teorijskih stanovišta "koji su aktuelni danas u svjetskim lingvističkim centrima" (Танасић 2002/2003, 285). Povodom ovog "svojevrsnog događaja u srpskoj lingvistici" oglasila se i B. Milosavljević kratkim osvrtom u *Lingvističkim aktuelnostima*.

Peta knjiga *Lingvističkih ogleda* Milke Ivić – *O rečima. Kognitivni, gramatički i kulturološki aspekti srpske leksike* – izašla je iz štampe 2005. godine. Imajući u vidu kognitivni pristup jezičkim problemima, s pravom je zaključeno da je ovo jedno od onih dela koja omogućavaju "da naša jezička nauka bude u dosluhu sa zbivanjima u savremenoj lingvistici" (Танасић 2006, 396). M. Spasojević je u prikazu knjige *O rečima* iscrpno predstavila ovu dvodelnu knjigu, odnosno – celinu u kojoj se srpska jezička fakta osvetljavaju iz perspektive kognitivne lingvistike i celinu u kojoj se "obelodanjuju neke činjenice iz naše jezičke i kulturne istorije" (Спасојевић 2005).

Jezik o nama jeste šesta knjiga *Lingvističkih ogleda* i objavljena je već 2006. godine. Pionirski primenjujući najaktuelnije lingvističke pristupe na datosti srpskog jezika, M. Ivić ovde razotkriva "kako se putem jezika obelodanjuje istina o čoveku, o njegovom misaonom ustrojstvu i percepciji sveta", te stoga, kako zaključuje M. Spasojević, njeni najnoviji jezički ogledi "svojom tematikom privlače pažnju ne samo lingvista već svakog intelektualca koji se za-

nima za odnos jezika i mišljenja" (Спасојевић 2007, 404 i 406), svakoga ko želi potvrdu o tome da se duhovna i materijalna kultura jednog vremena mogu spoznati na osnovu jezičkih činjenica.

IV

Knjigu *O jeziku Vukovom i vukovskom*, objavljenu 1990. godine u Novom Sadu, osmotrićemo kroz prizmu četiri prikaza iz pera domaćih lingvista. Vezujući ime Milke Ivić prevashodno za opštu lingvistiku, sintaksu i semantiku, "manje smo navikli da je smatramo i planerom jezičkog razvoja" (Ћупић 1991, 15). Otuda možda i neopravdano nevelik broj osvrta na ovo delo Milke Ivić, budući da je u njemu reč o važnim pitanjima književnojezičkog normiranja, jezičkih varijanti, jezičke standardizacije i sl. Posebno je važno zbog šireg kruga čitalaca to što je ova knjiga pisana "stilom koji pomenutu problematiku čini prijemčivom i zanimljivom ne samo lingvistima" (Грковић 1991, 50).

D. Čupić se posebno osvrće na to kakav je "naš odnos prema Vuku i njegovim shvatanjima jezičkog razvoja".

Ћупић 1991, 15

Ako prihvatimo Vukove principe, treba da idemo dalje, da proučavamo ono što stvarno živi u jeziku, naročito one mijene koje su u njemu nastale od Vuka do danas. To bi nam bio osnovni zadatak: nije vukovski tapšati njegovom stvaralačkom odnosu prema jeziku, već sam biti stvaralac. Takav pristup Vuku, čini nam se, traži Milka Ivić.

S. Stijović je u svome osvrtu na gorepomenutu knjigu podsetio na "naročitu istoriju" studije *Jedno poređenje Vu-*

kovog jezika sa našim današnjim književnim jezikom, koja je još kao seminarski rad dočeka na s negodovanjem u delu lingvističke javnosti, procenjena "kao napad na Vuka i vukovce" (Стијовић 1991, 21).

Стијовић 1991, 21

Bio je to, međutim, svež vukovski pogled na Vukovu normu, s jasno naznačenim pravcem njenih korekcija u skladu s razvojem jezika kroz čitav jedan vek velikih promena i opšte evolucije srpskog društva.

Smatrajući, takođe, da autor knjige *O jeziku Vukovom i vukovskom* smešta i Vuka i njegov jezik "tamo gde im je mesto – u istoriju" (Николић 1994, 254), M. Nikolić navodi navodi još neke vrline tekstova objavljenih u okviru ove knjige Milke Ivić.

Николић 1994, 253

Iako napisani u rasponu od tri decenije, oni pokazuju iznenađujuće visok stepen koherentnosti i otkrivaju zadivljujuću doslednost njihovog autora u nezahvalnom misionarskom poslu širenja novih ideja i novih lingvističkih saznanja.

V

Neki stavovi Milke Ivić u vezi sa sintaksičko-semantičkim nivoom istraživanja, sa određenim gramatičkim kategorijama, kao i neki njeni pogledi na jezičku materiju, te način analize datih jezičkih pojava, pominjani su i razmatrani i izvan naučne kritike – u tekstovima, studijama i različitim napisima pojedinih lingvista. Za ovu priliku načinjen je njihov uži izbor.

Već pominjani japanski lingvista Š. Hatori predstavio je u tekstu *Miruka Iwitschi kyoju ni tsuite* (*On Professor Milka Ivić*) knjigu *Trends in Linguistics*, kao i sadržaj još desetak radova koji su činili poklon Milke Ivić (Hatori 1968, u prevodu Dalibora Kličkovića). Hatori ističe da knjigu kao što su *Pravci u lingvistici*, opširnu istoriju razvoja lingvističkih teorija, uz tako odmeren pristup i tako dosledno kritičko rasuđivanje, ne bi mogla da napiše osoba prosečnih mogućnosti. On je svrstava u red sa Malmbergovom studijom *New Trends in Linguistics*, objavljenom 1964. godine. U svojim radovima, po njegovom mišljenju, M. Ivić primenjuje izuzetno uravnotežen pristup zato što važnim smatra i sistem i strukturu, te vodi dovoljno računa i o značenju i o funkciji.

Slovenački lingvista J. Jurančič napisao je tekst povodom jubileja dvoje značajnih srpskih lingvista – Milke Ivić i Pavla Ivića, koji su se "s poznejšimi znanstvenimi dosežki v lingvistiki dostojno oddolžili domovini in bili v čast svojemu učitelju" (Jurančič 1984/85, 127)

Petnaestak radova M. Ivić bili su posebno značajni I. Paliću, lingvisti iz Sarajeva, koji se u svome magistarskom radu bavio semantičko-sintaksičkom kategorijom načina (*Sintaksa i semantika načina*, Sarajevo: Bookline, 2007), a u svojoj doktorskoj disertaciji, odbranjenoj u Sarajevu 2006. godine – dativom u savremenom bosanskom jeziku.

I. Grickat je u okviru studije *Nauka o jeziku u delatnosti Akademije* pomenula na nekoliko mesta lingvističku delatnost Milke Ivić (Грицкат-Радуловић 1996, 62 i 81), dok je u okviru studije *O priložima u srpskobrvatskoj lingvističkoj nauci* dala pregled najvažnijih radova M. Ivić koji se odnose na prilošku problematiku, izdvojivši "nekoliko problema čija obrada predstavlja bitnu novinu za našu gramatičku nauku" (Грицкат 1983, 17-21).

Od većeg broja tekstova u kojima se M. Radovanović pozivao na fundamentalne radove Milke Ivić vezane za neki sintaksičko-semantički fenomen, izdajamo rad o sintaksičkoj kategoriji tzv. obaveznog determinatora i studiju o kondenzaciji rečenice. U radu o opštelingvističkom aspektu sintaksičke kategorije "obaveznog determinatora", autor, između ostalog, daje kritički prikaz dosadašnjih razmatranja ove kategorije, zaključujući da navedene primedbe ne umanjuju nikako vrednost pomenutih radova Milke Ivić, nego funkcionišu "kao elementi upućivanja na prirodni evolutivni tok sazrevanja teorijskih znanja o obaveznoj determinaciji u lingvističkoj sintaksi" (Radovanović 1972, 222-223). U uvodu studije *Imenica u funkciji kondenzatora* detaljnije je komentarisano nekoliko radova M. Ivić koji prate pojavu rečenične kondenzacije (Radovanović 1977, 80-82).

I u studiji P. Pipera, naslovljenoj *Srpska lingvistička slavistika devedesetih godina XX veka*, nezaobilazne su neke knjige Milke Ivić (nova izdanja *Pravaca u lingvistici*, *Novi lingvistički ogledi*, *O jeziku Vukovom i vukovskom*) (Пипер 1998, 12-13).

U *Književnoj reči* iz 1985. godine nalazi se tematski blok o Milki Ivić, koji je pripremio M. Radovanović. Blok se sastoji od četiri teksta: *Tri pitanja Milki Ivić*, M. Radovanovića, *Delo za budućnost*, D. Petrovića, *Tri decenije istraživanja o jeziku i lingvistici*, P. Pipera, i *Četvrt veka druženja*, Z. Topolinjske. U svima njima govori se, pre svega, o Milki Ivić i njenom naučnom radu uopšte. D. Petrović je tako zapisao: "Ostaće činjenica da je u njenim rukama svaka šema dobijala drugi lik i drugačiji smisao. I sve je to bivalo tako jednostavno i logično da se čovek uvek morao pitati kako se toga nije ranije setio" (Петровић 1985, 17). "A upravo Milka ne samo da ume da objasni, i da pojasni, da približi

čitaocu svoju tematiku, već i da ga njome opsedne, da ga njoj privoli" – ocenila je Z. Topolinjska. I još dodala: "Jedna od Milkinih osnovnih karakteristika jeste ogromna odgovornost za svaku reč" (Тополинська 1985, 19).

***

Sve kritičke primedbe koje su tokom proteklih pedeset godina sporadično izricane na račun pojedinih rešenja jezičkih problema predlaganih od strane Milke Ivić mogu se svesti na ono što je pre više od pola veka zapisao, između ostalog, A. Belić u recenziji *Instrumentala*: "I u svima odeljcima knjige M. Ivić mi se susrećemo sa vrlo interesantnim zapažanjima. Mi se ponegde možemo ne slagati, kao što je već rečeno, sa oštroumnim autorom, ali nigde ne možemo reći da nije bilo i znatnih razloga za ono mišljenje kako ga je autor izneo" (Белић 1955-1956, 291). Ono što je ponekad kasnije stavljano kao primedba Milki Ivić odnosilo se, uglavnom, na nemogućnost da se uoči neki eksplicitni model jezičkog sistema (te njegov opis) koji se nalazi u osnovi njenih ispitivanja određenih problema (npr. Mindak 1989, 262). Tu, pojedinim lingvističkim ogledima pripisivanu manjkavost "neutralisala" je Zuzana Topolinjska razvijajući metaforu o *perlama* i *perlicama* problemske analize, čiji sjaj nikako ne umanjuje to što su bez svoga posebnog mesta u jednoj *ogrlici*: "Ciekawe, że za tą, jak i za innymi pracami M. Ivić nie stoi określony model języka – przedstawione perły i perełki analizy nie mają wyznaczonego miejsca w całym naszyjniku (...), co bynajmniej nie ujmuje im blasku" (Тополинська 1985, 127).

Preporučujući monografije Milke Ivić čitaocima – i stručnjacima i nestručnjacima, autori naučnih kritika naj-

češće su isticali sledeće atribute njenih dela: smisao za uočavanje problema važnog u rasvetljavanju mehanizma jezičkog funkcionisanja na osnovu jednog jezičkog fakta i izrazita originalnost "naučnog rukopisa", oštroumnost i ubedljivost interpretacije jezičkog problema, erudicija i kompetentnost, otvorenost prema novinama i samosvojnost, uzoran metodološki postupak i preciznost, jasnoća i elegancija u izlaganju. Svakako, može se uočiti i "kritički konsenzus" oko zajedničkog imenitelja za mnoštvo vrednosti kojima se odlikuju posve različita autorska dela Milke Ivić. Taj zajednički imenitelj je dvodelni: u njemu su neraskidivo povezani pouzdano poznavanje činjenica iz slovenske jezičke sinhronije i široko opštelingvističko znanje.

Ipak, čini se da je najtačnije, najsazetije i najslikovitije definisala svoja interesovanja i sopstveni način predstavljanja jezičkih činjenica sama Milka Ivić, rekavši sledeće: "Pitali ste me: u čemu je taj moj 'po mnogim sudovima veoma specifičan rad na jeziku i u lingvistici?' Mislim – u tome što ja redovno, u susretu s jezičkom činjenicom, nabasam na poneko uzbudljivo 'zašto?' koje me svu obuzme, pa me vodi, nosi, goni – ne da mira sve dok se ja, osvajajući i slažući delić po delić saznanja, ne ispem dovoljno visoko da preda mnom pukne ceo vidik odgovora. Tera me, jednom rečju, nešto da neprestano zavirujem u srž stvari. Pravila jezika leže pohranjena u mraku podsvesti, a ja se trudim da ih izgonim iz te tame na videlo svesti. Ne znam koliko druge interesuju moji radovi, ali mi je jedno jasno: čineći to što činim, ja sebi utirem puteve ka izuzetnom doživljaju – nezasito sam željna onog intenzivnog osećanja nagrađenosti koja obuzme čoveka onda kad se uveri da je jedno agresivno 'zašto?' zamenio uspokojavajućim 'zato što...'" (Radovanović 1985, 17).

KORIŠĆENA LITERATURA O DELU MILKE IVIĆ

A. Ćirilička

- Антонић 1998: Ивана Антонић, *Милка Ивић, О зеленом коњу, Нови лингвистички огледи, Београд: Словограф, Библиотека XX век (82), 1995: 5-334.* – Зборник Матице српске за филологију и лингвистику XLI/1, Нови Сад 1998, 170-174.
- Белић 1955-1956: Александар Белић, *Милка Ивић, Значења српскохрватског инструментала и њихов развој (синтаксичко-семантичка студија). С.А.Н. Посебна издања ССХХVII. Институт за српски језик, књ. 2. VIII + 298. 8^о.* – Јужнословенски филолог XXI/1-4, Београд 1955-1956, 288-291.
- Белова 1970: А. Г. Белова, *Рецензии: М. Ивић. Правци у лингвистици.* – *Љубљана, 1963, 185 стр.* – Вопросы языкознания, N° 5, Москва 1970, 117-118.
- Брборић 1995: Бранислав Брборић, *Нови светови у језику и изван њега. Милка Ивић, Нови лингвистички огледи, Београд ("Словограф", Библиотека XX век, књ. 82), 1995, стр. 334.* – Задужбина [Лист Вукове задужбине], год. VIII, бр. 32, Београд 1995, стр. 13.
- Гортан-Премк 1996: Даринка Гортан-Премк, *Милка Ивић, О зеленом коњу, Нови лингвистички огледи, Библиотека XX век, 82, Словограф, Београд 1995.* – Књижевност, бр. 3-4, Београд, 1996, 465-469.
- Грицкат 1983: Ирена Грицкат, *О прилозима у српскохрватској лингвистичкој науци [III Модерне расправе (радови Милке Ивић)].* – Јужнословенски филолог XXXIX, Београд 1983, 1-41 [17-21].
- Грицкат-Радуловић 1996: Ирена Грицкат-Радуловић, *Наука о језику у делатности Академије.* – Глас ССCLXXIX Српске академије наука и уметности, Одељење језика и књижевности, књ. 15, Београд 1996, 1-83.
- Грковић 1991: Јасмина Грковић, *Милка Ивић: О језику Вуковом и вуковском, Књижевна заједница Новог Сада, 1991.* – Писац, Нови Сад, 25. 2. 1991, год. III, бр. 14, стр. 50.

- Лашкова 1979: Лили Лашкова, *M. Ivič. Pravci u lingvistici. Ljubljana, Državna založba Slovenije, 1978 (4. izd.). 304. str.* – Съпоставително езикознание IV, 4, София 1979, 54-56.
- Марицки Гађански 2001: Ксенија Марицки Гађански, *Античка лингвистика у Правцима у лингвистици Милке Ивић. Милка Ивић, Правци у лингвистици, I-II, девето допуњено издање, Библиотека ХХ век, Београд 2001, 310 стр. + 290 библ.* – Зборник Матице српске за класичне студије 3, Нови Сад, 2001, 157-160.
- Милановић 1997: Александар Милановић, *О култури, облику и значењу. Милка Ивић, О зеленом коњу (нови лингвистички огледи), Словограф, Едиција ХХ век, Београд, 1995.* – Итака, Први број, Београд 1997, 212.
- Николић 1994: Мирослав Николић, *Милка Ивић, О језику Вуковом и вуковском, Нови Сад, 1990.* – Зборник Матице српске за филологију и лингвистику ХХХV/1, Нови Сад 1992 [1994], 253-256.
- Номаћи 2005: Мотоки Номаћи, *Уз педесетогодишњицу књиге академика Милке Ивић Значења српскохрватског инструментала и њихов развој.* – Зборник Матице српске за славистику 67, Нови Сад 2005, 215-217.
- Павловић 1957: Миљивој Павловић, *Др Милка Ивић, Значења српскохрватског инструментала и њихов развој. (Синтаксичко семантичка студија), Београд 1956.* – Зборник за филологију и лингвистику I, Нови Сад 1957, 192-195.
- Петровић 1985: Драгољуб Петровић, *Дело за будућност.* – Књижевна реч, Београд, 25. III 1985, год. XIII, бр. 253, стр. 17.
- Пипер 1985: Предраг Пипер, *Три деценије истраживања о језику и лингвистици.* – Књижевна реч, Београд, 25. III 1985, год. XIII, бр. 253, стр. 18-19.
- Пипер 1998: Предраг Пипер, *Српска лингвистичка славистика деведесетих година ХХ века.* – Зборник Матице српске за славистику 54-55, Нови Сад 1998, 9-43.
- Пипер 2000: Предраг Пипер, *Милка Ивић, Лингвистички огледи, три, ХХ век, Београд 1999.* – Зборник Матице српске за славистику 58-59, Нови Сад 2000, 219-220.

- Пипер 2002: Предраг Пипер, *Милка Ивић, Ред речи. Лингвистички огледи, 4. Београд, Библиотека ХХ век, Чикоја штампа, Књижара Круг, 2002, 176 стр.* – Зборник Матице српске за филологију и лингвистику XLV/1-2, Нови Сад 2002, 347-351.
- Половина 1995: Весна Половина, *Милка Ивић, О зеленом коњу, Нови лингвистички огледи, Библиотека ХХ век, Београд, Словограф, 1995, 334 стр.* – Књижевност и језик, год. XLIII, бр. 3-4, Београд 1995, 174-178.
- Радовановић 1985: Милорад Радовановић, *Три питања Милки Ивић.* – Књижевна реч, Београд, 25. III 1985, год. XIII, бр. 253, стр. 1, 16-17.
- Спасојевић 2005: Марина Спасојевић, *Милка Ивић, О речима. Когнитивни, граматички и културолошки аспекти српске лексике. Лингвистички огледи, пет, Библиотека ХХ век 151, Београд 2005, 139 стр.* – Наш језик ХХХVI/1-4, Београд 2005, 127-133.
- Спасојевић 2007: Марина Спасојевић, *Милка Ивић: Језик о нама. Лингвистички огледи, шест. Библиотека ХХ век, 154, Београд, 2006, 120 стр.* – Славистика XI, Београд 2007, 403-406.
- Станковић 1985: Станислав Станковић, *Лингвистички огледи (Милка Ивић, "Просвета", Београд, 1983)* – Литературен збор, година ХХХII, кн. 3, Скопје 1985, 119-121.
- Стијовић 1991: Светозар Стијовић, *Научник од студентских дана. Милка Ивић: "О језику Вуковом и вуковском", издавач: Књижевна заједница Новог Сада, 1990.* – Политика, Београд, 30. март 1991, год. LXXXVIII, бр. 27830, стр. 21.
- Стипчевић 1996: Никша Стипчевић, *О Милки Ивић.* – Књижевност 3-4, Београд 1996, 514-516.
- Танасић 1985: Срето Танасић, *Милка Ивић, Лингвистички огледи, Просвета, Београд, 1983.* – Књижевни језик 14/3, Сарајево 1985, 165-169.
- Танасић 1996: Срето Танасић, *Значајан допринос синтакси и семантици српског и словенских језика. Милка Ивић, О зеленом коњу (Нови лингвистички огледи), Београд 1995, 331 стр.* – Зборник Матице српске за славистику 50-51, Нови Сад 1996, 294-297.

- Танасић 2000: Срето Танасић, *Милка Ивић: Лингвистички огледи, три* – Библиотека XX век, Београд, 2000, 197 стр. – Славистика, књ. IV, Београд 2000, 309-312.
- Танасић 2000: Срето Танасић, *Милка Ивић: Лингвистички огледи, три. Библиотека XX век, Београд, 1999 (2000), стр. 197* – Лингвистичке актуелности, година I, бр. 1, Београд 2000. <http://www.public.asu.edu/~dsipka/OSVR11.HTM>
- Танасић 2002/2003: Срето Танасић, *Уз четврту књигу Лингвистичких огледа Милке Ивић*. – Наш језик XXXIV/3-4, Београд 2002/2003, 281-285.
- Танасић 2006: Срето Танасић, *Milka Ivić: O rečima. Kognitivni, gramatički i kulturološki aspekti srpske leksike. Lingvistički ogledi V. Bеоград, 2005, 139 str.* – Славистика, књ. X, Београд 2006, 393-396.
- Тополињска 1985: Зузана Тополињска, *Четврт века дружења*. – Књижевна реч, 25. III 1985, год. XIII, бр. 253, стр. 19.
- Ћулић 1991: Драго Ћулић, *О језику Вуковом и вуковском*. – Задужбина [Лист Вукове задужбине], бр. 14, Београд 1991, стр. 15.

B. Latinička

- Baotić 1975: Josip Baotić, *Uz treće izdanje "Pravaca u lingvistici" Milke Ivić*. – Književni jezik 3-4, god. IV, Sarajevo 1975, 83-90.
- Brozović 1964-1965: Dalibor Brozović, *Milka Ivić: Pravci u lingvistici. Državna založba Slovenije, Ljubljana 1963, 190 str.* – Jezik 12/4, Zagreb 1964-1965, 123-126.
- Bugarški 1965: Ranko Bugarški, *Sveža strujanja u jugoslovenskoj lingvistici. Milka Ivić: Pravci u lingvistici. Državna založba Slovenije, Ljubljana 1963*. – Živi jezici, knj. VII, sv. 1-2, Sarajevo 1965, 49-56.
- Bugarški 1971: Ranko Bugarški, *Delo koje je obišlo svet. Uz drugo izdanje "Pravaca u lingvistici" prof. dr Milke Ivić*. – Odjek, god. XXIV, br. 2, Sarajevo 1971, str. 10, 14.

- Furukawa 1968: Kyoko Furukawa, *Miruka Ivitchi kyoju no kougi yori (Iz predavanja prof. Milke Ivić)*. – Kotoba no uchu, vol. 3, no. 11, Tokio 1968, pp. 19-29 and 47.
- Hatori 1968: Širo Hatori, *Ivitchi kyoju fusai (On Professors Milka and Pavle Ivić)*. – Kotoba no uchu, vol. 3, no. 11, Tokio 1968, pp. 85-91.
- Hatori 1968: Širo Hatori, *Miruka Ivitchi kyoju ni tsuite (On Professor Milka Ivić)*. – Kotoba no uchu, vol. 3, no. 7, Tokio 1968, pp. 84-90 [u prevodu Dalibora Kličkovića].
- Horák 1971: E. Horák, *Milka Ivić, Pravci u lingvistici, Državna založba Slovenije, Ljubljana 1970, 290 strán*. – Jazykovedný časopis, r. XXII, č. 2, Bratislava 1971, 209-210.
- Hymes 1966: Dell Hymes, *Trends in Linguistics. Milka Ivić. Translated by Muriel Heppell. (Janua Linguarum, Series Minor, Nr. XLII.) London, The Hague, Paris: Mouton and Co., 1965. 260 pp., index of proper names, subject index. Glds. 25 (paper)*. – American Anthropologist: New Series, Vol. 68, No. 5, Oct. 1966, p. 1309-1311. <http://www.jstor.org/view>
- Jurančić 1984/85: Janko Jurančić, *Ob jubileju dveh pomembnih lingvistov*. – Jezik in slovstvo, letnik XXX – leto 1984/85 – št. 4, Ljubljana, 127-129.
- Lyons 1969: John Lyons, *Milka Ivić, Trends in linguistics (Translated by Muriel Heppell.) Janua Linguarum Series Minor, 42. Mouton & Co., The Hague, London, Paris 1965, 260 pp.* – Lingua 22, Amsterdam 1969, 228-232.
- Meier/Flegel 1970: Georg F. Meier und Barbara Flegel, *Milka Ivić Trends in Linguistics, Janua Linguarum, Series Minor Nr. XLII, Den Haag 1965, Mouton & Co.* – Zeitschrift für Phonetik, N° 23, Berlin 1970, p. 96-99.
- Milosavljević 2003: Bojana Milosavljević, *Milka Ivić: Red reči. Biblioteka XX vek, 2002. str. 174*. – Лингвистичке актуелности, година 4, бр. 11, Београд 2003. <http://www.public.asu.edu/~dsipka/OSVR11.HTM>
- Mindak 1989: Jolanta Mindak, *Rec.: Milka Ivić, Lingvistički ogle-di, Prosveta, Bеоград 1983, s. 225*. – Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej 25, Warszawa 1989, 261-263.

- Nerlich 1995: Brigitte Nerlich, *Concise History of the Language Sciences: From the Sumerians to the Cognitivists*. – Edited by E.F.K. Koerner and R.E. Asher. Oxford: Pergamon, 1995, xii, 497 pp. <http://www.linguistlist.org/issues/8/8-300.html>
- Ondrejovič 1987: Slavo Ondrejovič, *Lingvističké etudy Milky Ivičovej*. – Slavica Slovaca, r. 22/1, Bratislava 1987, 87-89.
- Piper 1984: Predrag Piper, *Milka Ivić: "Lingvistički ogleđi", "Prosveta", Beograd, 1983*. – Polja, god. XXX, br. 302, Novi - Sad 1984, str. 198.
- Piper 1997: Predrag Piper, *Milka Ivić, O zelenom konju: Novi lingvistički ogleđi. Beograd, Slovoğraf, 1995. (= Biblioteka XX vek, 82), 334 s.* – Slavia, r. 66, s. 1, Praha 1997, 95-98.
- Polovina 2002: Vesna Polovina, *Milka Ivić, Pravci u lingvistici (1-2), deveto dopunjeno izdanje, Beograd, XX vek, ur. Ivan Čolović*. – Лингвистичке актуелности, година 3, бр. 8/9, Београд 2002. <http://www.public.asu.edu/~dsipka/PRIK189.htm>
- Radovanović 1972: Milorad Radovanović, *Opštelingvistički aspekt kategorije "obavezni determinator" u sintaksi [IV. Kritički prikaz dosadašnjih razmatranja]*. – Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду, књ. XV/1, Нови Сад 1972, 211-240 [214-228].
- Radovanović 1977: Milorad Radovanović, *Imenica u funkciji kondenzatora (I)*. – Зборник Матице српске за филологију и лингвистику XX/I, Нови Сад 1977, 80-82.
- Schenker 1957: Alexander M. Schenker, *Slavic Linguistics in today's Yugoslavia*. – The Slavic and East European Journal, Vol. 1, No. 4, Winter, 1957, pp. 272-279. <http://www.jstor.org/jstor/gifcvtdir>
- Topolińska 1985: Zuzanna Topolińska, *Milka Ivić, Lingvistički ogleđi, Biblioteka XX vek, nr. 61, Prosveta, Beograd 1983, S. 225*. – Rocznik slawistyczny, T. XLV, cz. 1, Warszawa 1985, 122-127.
- Topolińska 1998: Zuzanna Topolińska, *Rec.: Milka Ivić, O zelenom konju. Novi lingvistički ogleđi, Beograd 1995, ss. 334*. – Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej 34, Warszawa 1998, 369-375.
- Vujasinović 1984-1985: Marula Vujasinović, *Milka Ivić, Lingvistički ogleđi, Beograd, Prosveta, 1983, str. 225*. – Suvremena lingvistika, br. 25-26, Zagreb 1984-1985, 66-68.